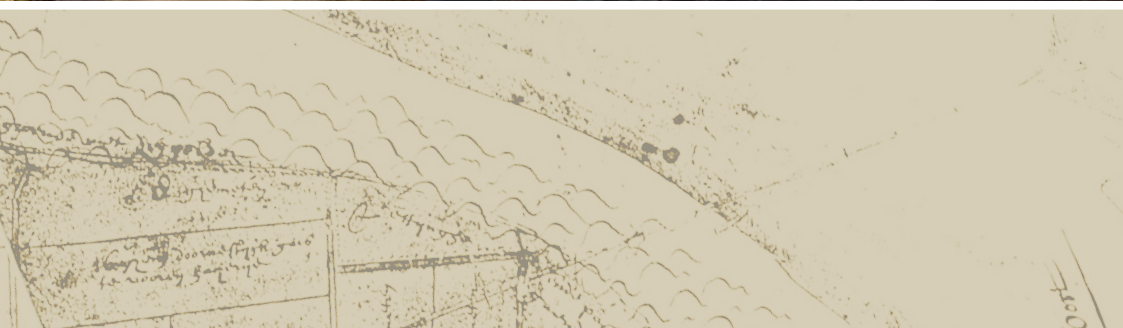

STAD LOMBARDIE

Middeleeuwse vissershaven

Hoe het begon

Ooit was Lombardsijde een vissershaven aan de rechteroever van de IJzermondning, met een rechtstreekse toegang naar zee. Het fungeerde als voorhaven van de toenmalige 'zusterstad' Nieuwpoort, dat aan de overkant van de rivier lag. Via Nieuwpoort kreeg 'Lombardie' zelfs stadsrechten. Over dit Lombardsijde, een middeleeuws vissersstadje in volle bloei in de 13de en 14de eeuw, gaat dit boekje. Lombardie zal uiteindelijk door het rechtekken van de IJzermondning en door het afdammen en dichtslibben van de uitweg naar zee verschrompelen tot een polderdorp.

Vandaag vormt de kust een rechte lijn van bijna 70 kilometer. Zowat duizend jaar geleden is die kustlijn veel grilliger, een waterrijk gebied met geulen, schorren en slikken die bij vloed tijdelijk of permanent onder water staan. Voor de kust ligt er dan een eiland, Testerep, waarop drie dorpen zullen vorm krijgen, Westende, Middelkerke en Oostende.

In het mondingsgebied van de IJzer, op het westelijk uiteinde van het eiland Testerep, ontstaat er bewoning op de hoogste gronden. De graaf van Vlaanderen, automatisch eigenaar van de 'woeste gronden' (=braakland), geeft aan de benedictijnerabdij Sint-Pieter van Oudenburg toelating om de gronden te gebruiken. Die abdij sticht de abdijhoeve van de Bamburg, het eerste

wapenfeit op Lombardsijds grondgebied. Bedijkingswerken door de abdij leveren tegen 1276 ongeveer 100 hectare op.

Pittig detail: er is in die streek al een 'speler op de markt', namelijk de heer van Westende, die reeds in 1187 een gelijkaardige bedijkingsconcessie kreeg. Dit verlies wordt pas in 1274 gecompenseerd.

De linkeroever van de IJzermondning is in die periode heel grillig, omdat hier verschillende geulen in zee uitmondten. Die oude geulen worden vanaf de 10de eeuw één voor één afgesloten door loopduinen, die zich geleidelijk in oostelijke richting verplaatsen. Een van die loopduinen is Sandeshoved of Zandhoofd (het latere Nieuwpoort) en wordt in 1107 voor het eerst vermeld.

De IJzermonding

Vanaf de 2de helft van de 12de eeuw tekent zich een driehoekige IJzermonding af, met daarin twee takken, namelijk het 'vloedgat' in westelijke richting (vermeld in 1246) en een 'ebgat' in oostelijke richting.

Ertussen ligt een uitgestrekte slibplaat, met aan de kant van de zee beginnende duinvorming. Ook ten zuiden van Vloedgat en Ebgat gaat de duinvorming verder.

Na het dichten van het Vloedgat wordt de Lombardsijdegeul dé eigenlijke ingang van de haven van Nieuwpoort.

HET LANDSCHAP VAN DE IJZERMONDING OMSTREEKS 1450

Duinen vormen een veilige plaats voor nederzettingen. Aanvankelijk komen deze ongecontroleerd tot stand, na verloop van tijd regulariseert de graaf de bestaande toestand, laat hij de gronden verkavelen en organiseert er het bestuurlijk en economisch apparaat. Op die manier ontstaat in 1163 Nieuwpoort, dat op het uiteinde van het loopduin Sandeshoved (Zandhoofd) ligt.

Ook op de duinen langs de geulen Vloedgat en Ebgat ontstaan vissersnederzettingen. Langs de westelijke tak groeit een gehucht dat de naam van de geul meekrijgt, Vloedgat. Deze plaats wordt in 1246 door Gravin Margaretha van Constantinopel onder de bevoegdheid van Nieuwpoort geplaatst. Vloedgat groeit uit tot het vissersdorp Nieuwe Yde, waarvan de eerste vermelding tot 1277 teruggaat (Nieuwe Yde is vandaag te situeren in de omgeving van de Duinparlkaan in Oostduinkerke).

Ontstaan van Lombardsijde

Langs de oostelijke tak van de trechtervormige IJzermondung (= estuarium) vormt zich een hoog duin, die met de naam Cnoc (betekent letterlijk: hoog duin; zie ook: Knokke) opduikt in een akte van 27 februari 1249. Dit Cnoc vormt de kern van de nederzetting van het latere Lombardsijde.

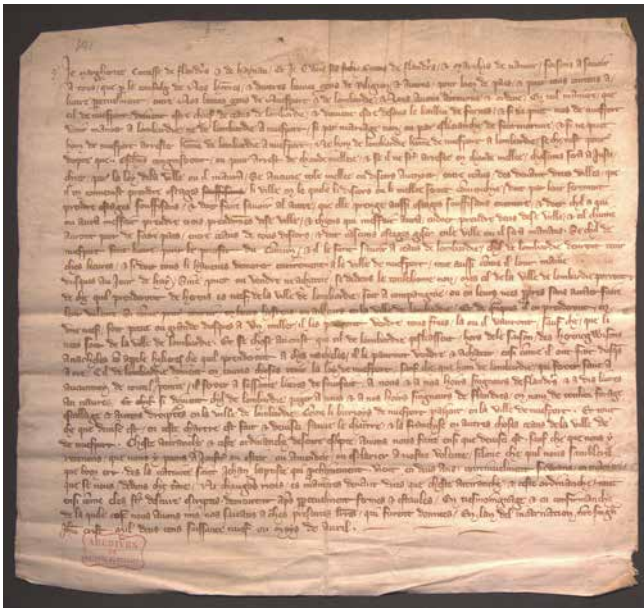
Waar later Lombardsijde zal verrijzen, laat de Gravin Margaretha 27 ha onteigenen als woonuitbreidingsgebied, ten nadele van de abdi van Oudenburg. Het terrein wordt verkaveld door haar plaatsvervanger, de baljuw in Veurne Christiaan Dezwarthe, en aan de bewoners toegewezen. De nederzetting is duidelijk aan organisatie en uitbreiding toe.

De bewoners krijgen hetzelfde statuut als die van de stad Nieuwpoort. Juridisch blijft Nieuwpoort wel de rechtsmacht over Lombardsijde behouden. De baljuw van de kasselrij * Veurne-Ambacht oefent zoals gezegd de rechtsmacht uit.

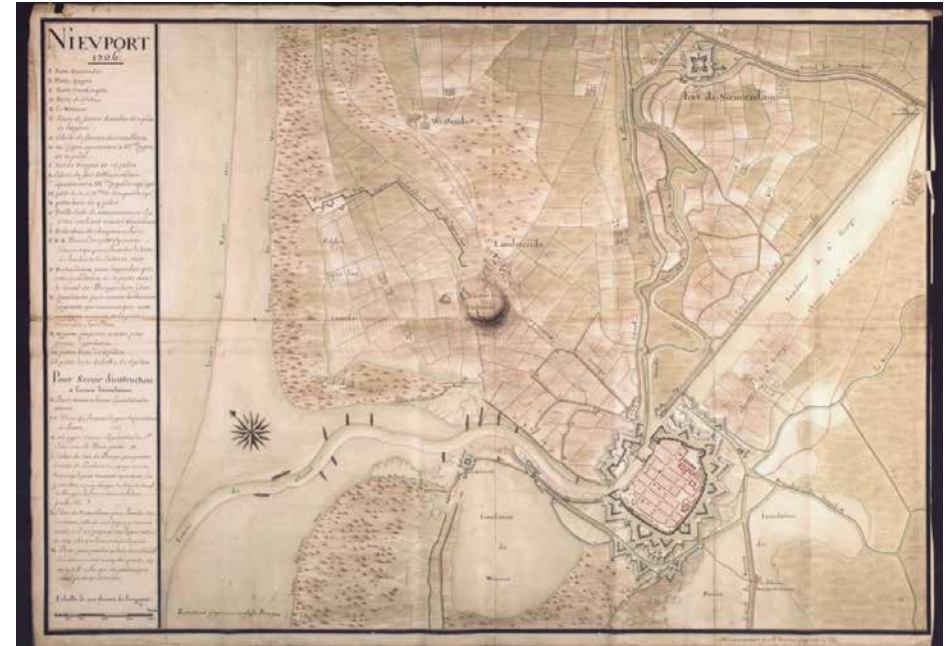
*Kasselrij: belangrijkste bestuurlijk onderdeel van het graafschap Vlaanderen

In 1269 wordt hiervoor een gemeenschappelijke keure opgesteld, ondertekend door gravin Margaretha van Constantinopel.

In 1274 schenkt Margaretha nog eens 7 hectare poldergrond aan de inwoners van Lombardsijde, wat de totale oppervlakte van de woonkern op 31 hectare brengt. Ondertussen gaat het bedijkingswerk verder, waardoor gronden rond Lombardsijde ingepolderd worden. Zo is de Hemmepolder, ten noorden van het dorp, voldoende opgeslibd om ingepolderd te worden (1275). Later volgen de Diederik Volkravenpolder (1404), de Cayepolder (1407) en de Jordaenspolder (1465). Deze gronden worden in het gebied van Lombardsijde opgenomen, waardoor de parochie groeit.

De keure uit 1269 begint met: 'Je Margherita, contesse (comteswse) de Flandre...'

De middeleeuwse stad Lombardsijde

Hoe het middeleeuwse Lombardsijde eruit zag, laat gelukkig nog sporen na in het bodemreliëf en de perceelsstructuur. De hoge duin, waarnaar de eerste plaatsnaam Cnoc verwijst, wordt nog altijd afgebeeld op 19de eeuwse plannen.

Het gebied van de haven is vandaag te situeren in de zone tussen de Hoogstraat (= oude dijk) die inderdaad, gezien vanop de Nieuwpoortlaan, nog licht stijgt) en de Zeelaan, ongeveer op de plaats waar vandaag de verkaveling Havenzijde wordt gerealiseerd. Het Cnoc-duin lag tussen de School- en de Havenstraat. Dit gebied wordt op

Franse kaart uit 1706: het hoge loopduin waarop Lombardsijde ontstond (de donkere halve maan centraal) wordt nog vermeld als 'hauteur de Lombarzide'.

oude kaarten nog lang aangeduid als 't Hoge. Het werd pas tussen 1920- 1940 genivelleerd. Er rest nu enkel nog een lichte verhevenheid ten westen van de Lombardsijdelaan.

De loopduin Cnoc toonde een typisch reliëf met de flauwe helling van de loefzijde (kant waar de wind inkomt) en een steilere, aflopende lijszijde (uit de wind).

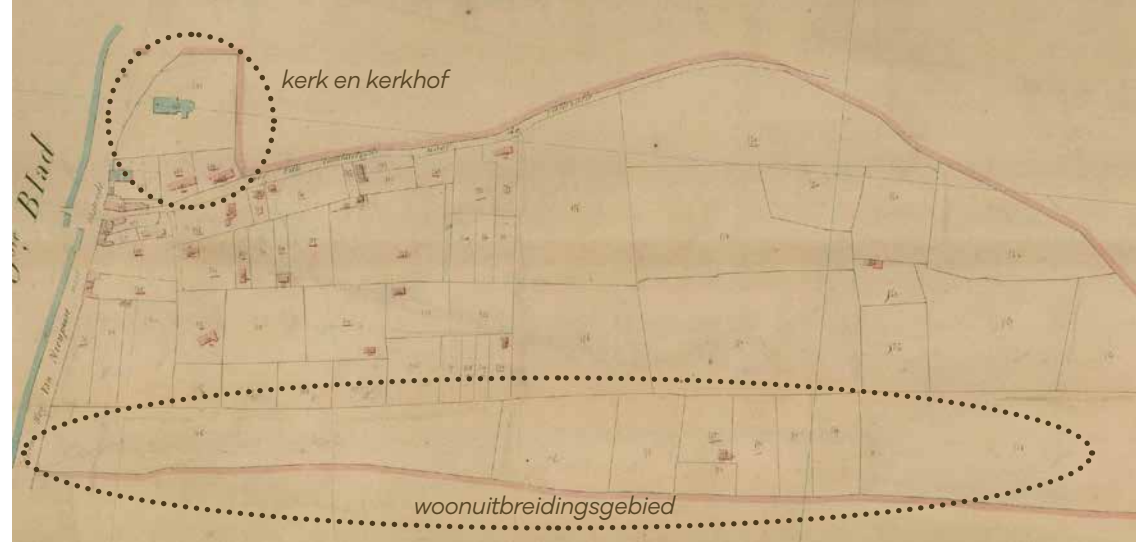
Het is niet uitgesloten dat de vroegste bewoning - de akte van de gravin spreekt immers van een bestaande nederzetting - grotendeels op het loopduin lag, zoals dat trouwens ook het geval was voor de stad Nieuwpoort.

De eerste straten van Lombardie

Vandaag zien we nog altijd op kaarten hoe het grondgebied Lombardsijde een eigenaardige kronkel maakt, eigenlijk binnendringt in het grondgebied van Westende.

Dit heeft zijn oorsprong in het vrijgemaakte uitbreidingsgebied van de gravin in 1249. Daar ontstaan ook de eerste straten van Lombardsijde. Die lagen destijds mooi in het verlengde van de hoge duin Cnoc, ten oosten ervan, uit de wind.

Op deze kaart uit 1811 (prekadastrokaart, Dabencourt) zien we nog de opvallende vorm van de eerste 'dorpskern' van Lombardsijde (1249), een soort 'appendix' in het gebied en ten nadele van Westende.

Drie parallelle perceelslijnen van west naar oost. Dit zijn de gronden die werden vrijgegeven in 1249 en hier afgebeeld staan op het primitief kadaster van 1835.

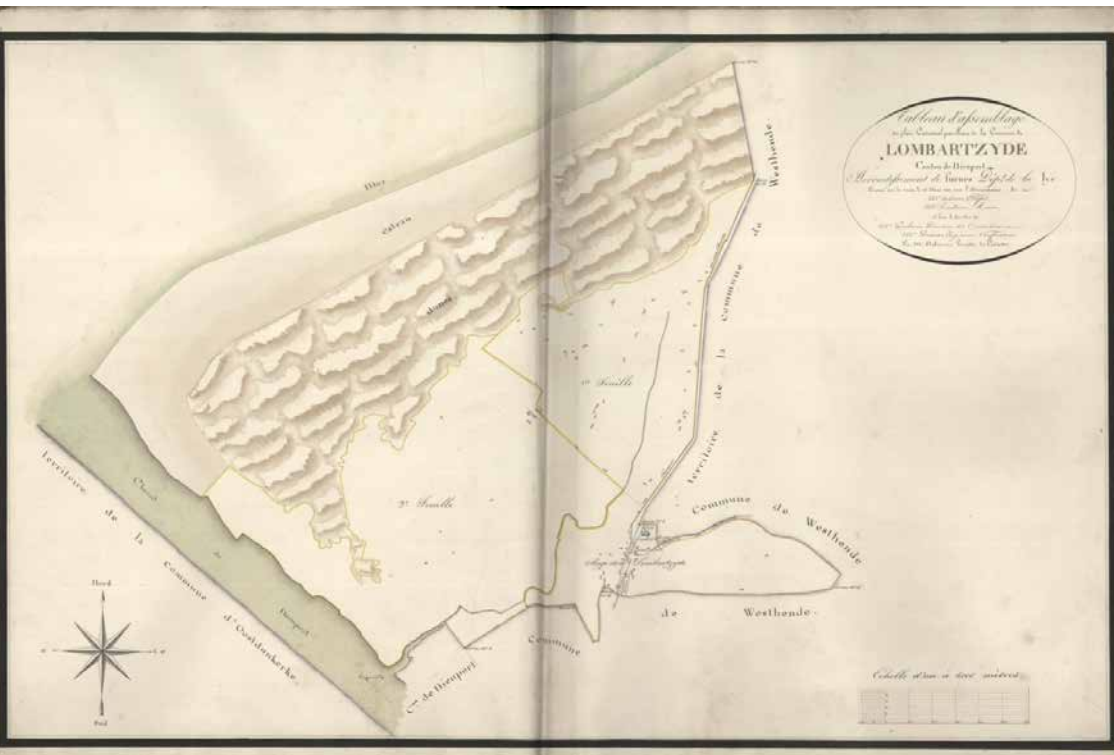
De middelste perceelslijn vormde vermoedelijk de centrale weg, waarlangs de percelen toegankelijk waren. De kerk met het kerkhof lag aan de noordzijde van de verkaveling. De aangeduide zone 'woonuitbreidingsgebied' werd in 1274 toegevoegd.

Dit 'woonuitbreidingsgebied' heeft een opvallende perceelstructuur. De perceelslijnen omlijnen de woonparken. Hun tussenafstand bedraagt gemiddeld 80 m (net zoals bij de primitieve verkaveling van Nieuwpoort). De middelste perceelslijn vormt vermoedelijk de centrale weg, waarlangs de percelen toegankelijk zijn. Deze weg is vandaag gestold in een gedeelte van de 9de Linie-laan.

Waar vandaag de 9de Linielaan loopt, vermoeden we de toenmalige hoofdstraat, want die vertrok naar de Schuddebeurze en de gronden van De Bamburg, waar ze aansluit op de Burgweg, de weg naar Brugge.

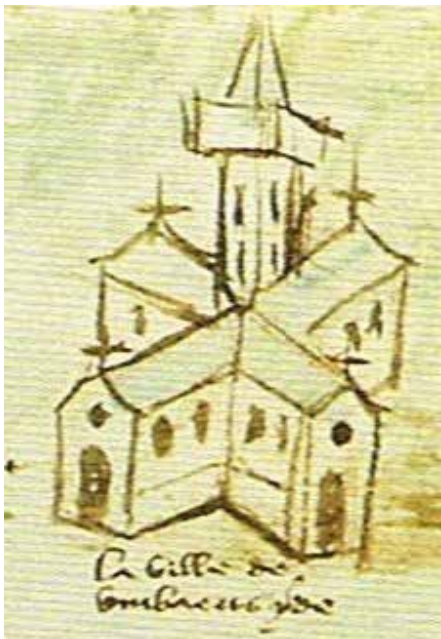
De Bamburgstraat vormde de noordelijke grens van het dorp en naam verwijst trouwens nog altijd naar de oudste activiteit op het grondgebied, de abdijhoeve Bamburg. We kunnen die straat beschouwen als de (nakomeling van de) oudste straat van Lombardsijde.

De oppervlakte van dit verkavelde gebied bedroeg 24 hectare. Ter vergelijking, het oorspronkelijk verkavelde gebied voor de stad Nieuwpoort in 1163 bedraagt om en bij de 25 ha. Beide plaatsen zijn dus even groot begonnen.

De Onze-Lieve-Vrouw Visitatiekerk

De kerken en het omringende kerkhof vormen steevast het stabiele element van middeleeuwse steden en dorpen. Bedehuizen worden herbouwd of aangepast maar blijven meestal op hun oorspronkelijke plaats staan. Dit is ook het geval voor Lombardsijde. Kerk en kerkhof staan nog steeds waar ze stonden sinds het ontstaan van de nederzetting in de loop van de 13de eeuw.

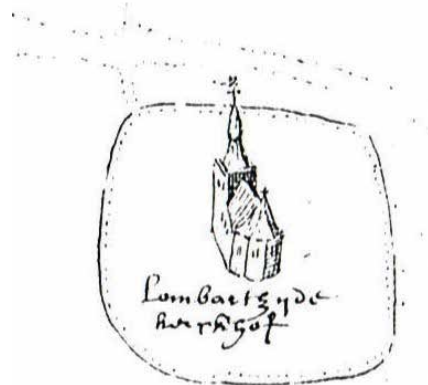

Afbeeldingen van de kerk op een kaart met de aanpassingswerken aan het waterwegennet rond de stad Nieuwpoort, circa 1416

De eerste kerk met het kerkhof lag aan de noordzijde van de eerste verkaveling. De parochiekerk van Lombardsijde was toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw Visitatie. De parochie maakte tot 1561 deel uit van het bisdom Doornik. De kerkelijke tienden (= kerkelijke belasting van 10%) werden geïnd door de abdij van Oudenburg. De abdij stond in voor het onderhoud van het kerkkoor, de wedde van de pastoor en voor de dis, de instelling voor de armenzorg.

Een zeldzame afbeelding van de kerk uit circa 1416 laat een kruiskerk zien, uitgerust met een toren op de viering. Dit is een courant kerktipe in het Brugse Vrije die we ook zien in de dorpskerken van Moere, Stalhillen en Zande.

Een tweede afbeelding, uit 1604, dus na implosie van de stad, laat een kerkje zien dat is opgebouwd uit een koor en een westtoren. Dit is een duidelijk een gereduceerde kerk, waarvan het schip en de zijbeuken werden afgebroken. In die vorm zou de kerk tot de Eerste Wereldoorlog bewaard blijven.

Kaart Hemmepolder uit 1604

De havenstad Lombardie

We keren terug naar 1250. De nederzetting Lombardsijde groeit uit tot een havenstadje. Vandaag is daar op het terrein nog weinig van te merken, maar we vinden veel aanwijzingen in officiële documenten. Zo verleent Graaf Gwijde van Dampierre in 1288 een oorkonde voor de vernieuwing van het ambt van de wethouders.

Het stadsbestuur bestond toen uit twee burgemeesters en zeven schepenen. De stad zelf wordt nu in de officiële documenten Lombardie genoemd.

Uit de teksten weten we dat de stad de beschikking had over een parochiekerk, een stadshal, een hospitaal en een instelling voor armenzorg (de zogenaamde dis). Er was ook een stedelijk gijzelhuis (gevangenis) en zelfs een molen.

Perceelkaart van de dorpskern met drie evenwijdige assen richting Bamburg-Schuddebeurze.

(landmeter Jan Sappaert, 1672, Gent, Rijksarchief, Kaarten en Plannen, nr. 1369).

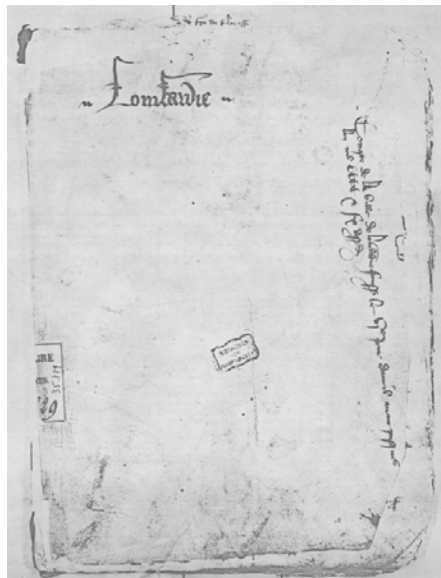

In de belastingrol van het kadaster van 's Gravenlandschuld (jaarlijkse belasting aan de graaf) van 1314 vinden we talrijke inlichtingen over de bevolking van de stad. De rol vermeldt twee parken met daarin 220 behuiseerde percelen, met een totale oppervlakte van om en bij de 22,5 hectaren. De vermoedelijke afmeting van een basisperceel was 35 op 10 m, net zoals in Nieuwpoort.

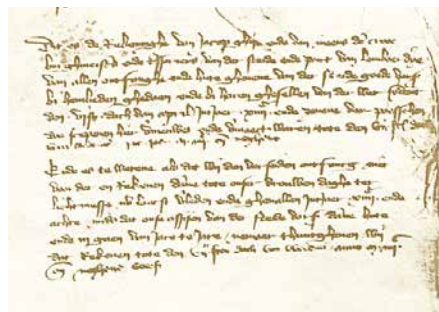
In totaal vermeldt de belastingrol bij naam 282 mannen, 30 weduwen

en 25 gehuwde of alleenstaande vrouwen. Hieruit kunnen we afleiden dat de stad Lombardsijde in deze periode om en bij de 650 personen telde. Bij die namen zat ook een zekere Lombard, mogelijks een nakomeling van de man die de nederzetting zijn naam gaf.

Zoals het een stad betaamt, maakt Lombardie vanaf eind 14de eeuw zijn eigen stadsrekeningen op. Ze blijven bewaard vanaf het boekjaar 1407 - 1408.

Titelpagina van de vroegst bewaarde stadsrekening van Lombardie uit 1407

Eerste blad van de stadsrekening uit 1408. De eerste twee zinnen luiden als volgt:

*"Dit es de rekeninghe van Jacob Ghys ende van Meeuw de Crooc, burghemeesters ende tssoriers * van der stede ende poort van Lombaerdye."*

* *t*résoriers: schatbewaarders

Het stadszegel van Lombardsijde

Eens de stadsrechten verworven, mag Lombardie een eigen stadszegel gebruiken. Dit zegel wordt aangewend om officiële documenten van de stad te wettigen.

Het stadszegel van Lombardie uit 1286 (Brussel, Rijksarchief, zegelverzameling nrs. 19476-19477)

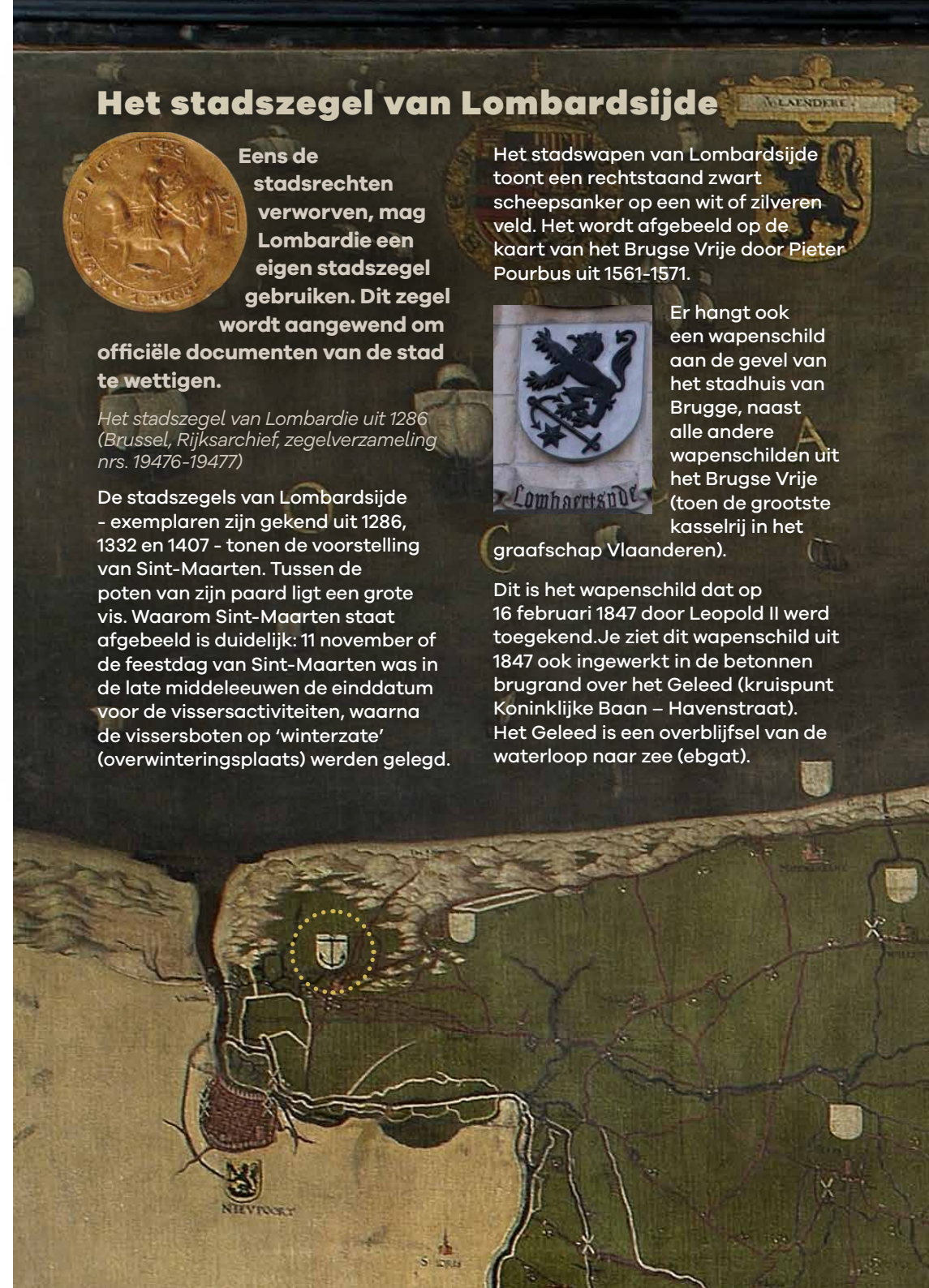
De stadszegels van Lombardsijde - exemplaren zijn gekend uit 1286, 1332 en 1407 - tonen de voorstelling van Sint-Maarten. Tussen de poten van zijn paard ligt een grote vis. Daarom Sint-Maarten staat afgebeeld is duidelijk: 11 november of de feestdag van Sint-Maarten was in de late middeleeuwen de einddatum voor de vissersactiviteiten, waarna de vissersboten op 'winterzate' (overwinteringsplaats) werden gelegd.

Het stadswapen van Lombardsijde toont een rechtstaand zwart scheepsanker op een wit of zilveren veld. Het wordt afgebeeld op de kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus uit 1561-1571.

Er hangt ook een wapenschild aan de gevel van het stadhuis van Brugge, naast alle andere wapenschilden uit het Brugse Vrije (toen de grootste kasselrij in het graafschap Vlaanderen).

Dit is het wapenschild dat op 16 februari 1847 door Leopold II werd toegekend. Je ziet dit wapenschild uit 1847 ook ingewerkt in de betonnen brugrand over het Geleed (kruispunt Koninklijke Baan - Havenstraat). Het Geleed is een overblijfsel van de waterloop naar zee (ebgat).

Vissershaven

De haven - of de aanlegplaats voor de boten - lag tussen de Hoogstraat en de Zeelaan. Het duin Cnoc beschermde deze zone bovendien tegen de overheersende westenwinden.

In de haven konden 10 à 12 vissersvaartuigen aanmeren. De visserij was in Lombardsijde duidelijk de hoofdactiviteit, maar daarnaast hielden de vissers zich ook bezig met de vrachtvaart, vooral dan richting Engeland. Zo werd onder meer steenkool verhandeld vanuit Engeland, meer bepaald vanuit Newcastle upon Tyne.

De haven van Lombardsijde was uitgerust met een vuurtoren, een vierboete, die aan de monding van de westelijke geul (Ebgat) was ingeplant, vandaag te situeren ter hoogte van Sint-Laureins. Deze vierboete, Den Haeck genoemd, bleef bewaard tot het begin van de 17de eeuw. De term 'vierboete' is wellicht een verbastering uit het Frans, waar 'bouter le feu' vuur stoken betekent. Dat is wat men letterlijk deed voor het afbakenen van de kust en het begeleiden van de scheepvaart 's nachts: vuur maken in de toren.

De visserij aan de Vlaamse kust nam vanaf de 13de eeuw een hoge vlucht door vooral de nieuwe bewaringstechnieken en de toegenomen capaciteit van de vaartuigen. Vanaf de 13de eeuw doen de vissers de *Noortover*, naar het noordwestelijk deel van de Noordzee. De vangst op zomerharing vond plaats tussen mei en september. Later op het jaar daalden de haringscholen af naar het Kanaal, waar ze vanaf oktober/november bevestigd werden.

De vissersboten telden 13 man (12 roeiers en de reder/stuurman). De vangsten konden tijdelijk bewaard worden door het steuren van de vis (in zout bedden van de vangst). Vanaf het begin van de 14de eeuw werd ook de techniek van het haringkaken ontwikkeld. Hierbij wordt de haring aan boord verwerkt en in tonnen ingelegd, een techniek die de Vlaamse vissers eind 14de eeuw overnamen, waardoor meer vis kan gevangen en bewaard worden. Dit leidt meteen tot veranderingen in de scheepsbouw. Begin 15de eeuw evolueert het haringschip tot de grotere haringbuis.

De Nieuwpoortse haven profiteert van deze evolutie. Voor Lombardsijde betekent dit echter het begin van het einde als vissershaven.

Lombardsijde, een 'shrunken town'

De herinrichting van de haven van Nieuwpoort, vanaf het begin van de 15de eeuw, zal het einde van de vissershaven van Lombardsijde inluiden.

De haven van Nieuwpoort was dringend aan een uitdieping toe, zeker na de aanpassing van de kades bij de aanleg van de stadsversterking en het verschijnen van steeds grotere scheepstypes. De oplossing bestond in het graven van een nieuwe rechte havengeul, die de mogelijkheid bood om de haven beter te spuien (afvoeren van water) om zo de diepgang te garanderen. Hiervoor moest de toenmalige loop van de geul in westelijke richting worden afgesloten.

Die onderneming startte reeds in 1414 met de inplanting van een tweede 'kleine' vierboete, die de as van de havengeul vastlegt, namelijk in een rechte lijn met de toren van de Sint-Laurentiuskerk en de bestaande Grote Vierboete.

De graafwerken starten in 1424. Vanaf 1427 begint de afdamming van de Lombardsijdegeul. Deze verloopt in twee fasen. De 1ste afdamming vindt plaats tussen 1427 en 1430. De dam is gesitueerd ter hoogte van de huidige Zeelaan. De tweede afdamming komt op de plaats van de huidige uitwateringsluis van het Lombardsijdegeleed, in 1445-1458.

Plan van de Hemmepolder, 1604

restant van de
Lombardsijdegeul

De Halvemaandijk,
afdamming van lager gelegen gebied.

*“Lombartzide,
is een vierdeel mylen
van Nieupoort.
Het is eertijds een
besloten ende
vermaerde stadt
gheweest: maer
tegenwoordichlijck
soo slechtelijck
gestelt, dattet eer
een dorp dan anders
schijnt te zijn.”*

(uit: Beschrijvinghe van alle de
Neder-landen, Lodovico Guicciardini,
uitgave 1612)

De haven van Lombardsijde blijft in theorie toegankelijk via het gedeelte van de geul dat in zee uitgeeft. In de praktijk slijbt dit gedeelte echter in een snel tempo dicht, waardoor de haven steeds moeilijker te bereiken is. Dit leidt zelfs in 1470 tot een conflict met de abdij van Oudenburg over de dijken bij de haven, tot in het hoogste rechtscollege van Parijs. Tevergeefs.

De haven wordt tenslotte onbruikbaar en de Lombardsijdse vloot nestelt zich in de haven van Nieupoort. De stad Lombardsijde verschrompelt in versneld tempo. In 1501 wordt het stedelijk statuut van Lombardie opgeheven.

Lombardsijde is hiermee een zeldzaam voorbeeld van een shrunken town in Vlaanderen, een stad die op korte tijd snel groeit en dan plots, door een combinatie van factoren, implodeert. Een ander voorbeeld is Damme, dat van de 13e eeuw tot begin 17e eeuw inkrimpt tot de helft van de bebouwde oppervlakte.

Van havenstadje naar landbouwgemeente

Lombardie krimpt ineen tot een dorp en krijgt opnieuw zijn oorspronkelijke naam Lombardsijde. Het aantal inwoners gaat snel achteruit en de hoofdactiviteit wordt landbouw. Die concentreert zich in hoofdzaak in de Hemmepolder, waar de zandige ondergrond zich uitstekend leent tot groententeelt.

Ook het uitzicht van het nieuwe dorp verandert. Het woonuitbreidingsgebied uit 1247 wordt grotendeels verlaten en de bewoning concentreert zich nu op de dijkweg Nieupoort-Middelkerke-Oostende.

Lombardsijde ligt veelvuldig in de vuurlinie. Zo zijn de duinen en het strand (vandaag de zone ter hoogte van kamp Lombardsijde) het strijdtoneel voor de in Nederland nog altijd legendarische slag bij Nieupoort (1600), waar de Oranje troepen toen de Spanjaarden in

de pan hakten. Deze roemrijke overwinning zou later maar een pyrrusoverwinning blijken, een beetje vergelijkbaar met ook onze Guldensporenslag (1302).

Het dorp deelt in de oorlogsprikelen tijdens de Frans-Spaanse Oorlogen in de tweede helft van de 17de eeuw. Zeker bij de talrijke belegeringen van de stad Nieupoort worden de omliggende polders - en dus ook de Hemmepolder - onder water gezet. Op kaart hieronder wordt dat ook zo vermeld: *“polder que l'on peut inonder en temps de guerre”*.

En in diezelfde zone wordt tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) een bitsige strijd uitgevochten in een vier jaar lange, ellendige stellingenoorlog. Diezelfde Grote Oorlog boort ook de plannen van ontluikend toerisme in Lombardsijde de grond in.

*De dorpskern van Lombardsijde
omstreeks 1780-1785,
langs de as Nieupoort-Oostende*

Van een bewogen geschiedenis gesproken

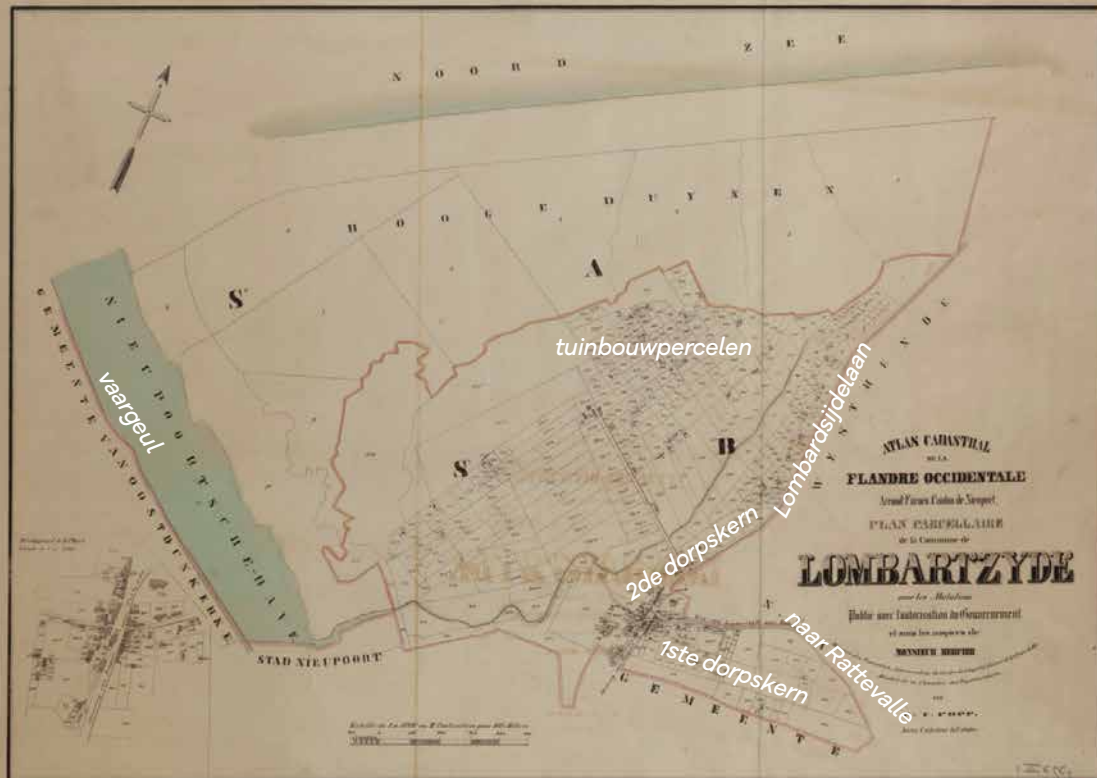
Lombardsijde heeft vandaag nog zijn reputatie als bedevaartsoord voor vissers en ijslandvaarders.

Het was rond 1900 ook gekend voor zijn tuinbouw, omdat men in die zandige gronden van ingedijkte polders o.a. heerlijke 'dunepatatjes' kon telen. Die werden dan met andere tuinbouwproducten naar de vroegmarkten in de wijde omgeving gebracht, met karren getrokken door

ezels. Die traditie leeft nog altijd voort in het carnaval, met de jaarlijkse ezelscavalcade.

(Werkende) ezels mogen dan geen gemakkelijk leven hebben, het zijn nobele dieren die tegen een stootje kunnen. Met dit knipoogje naar de diersymboliek zien we dat ook de inwoners van Lombardsijde erin slaagden om na al die tegenslagen telkens de rug te rechten. Ze mogen trots zijn op hun geschiedenis.

Plan van Lombardsijde,
P.C.Popp, circa 1860

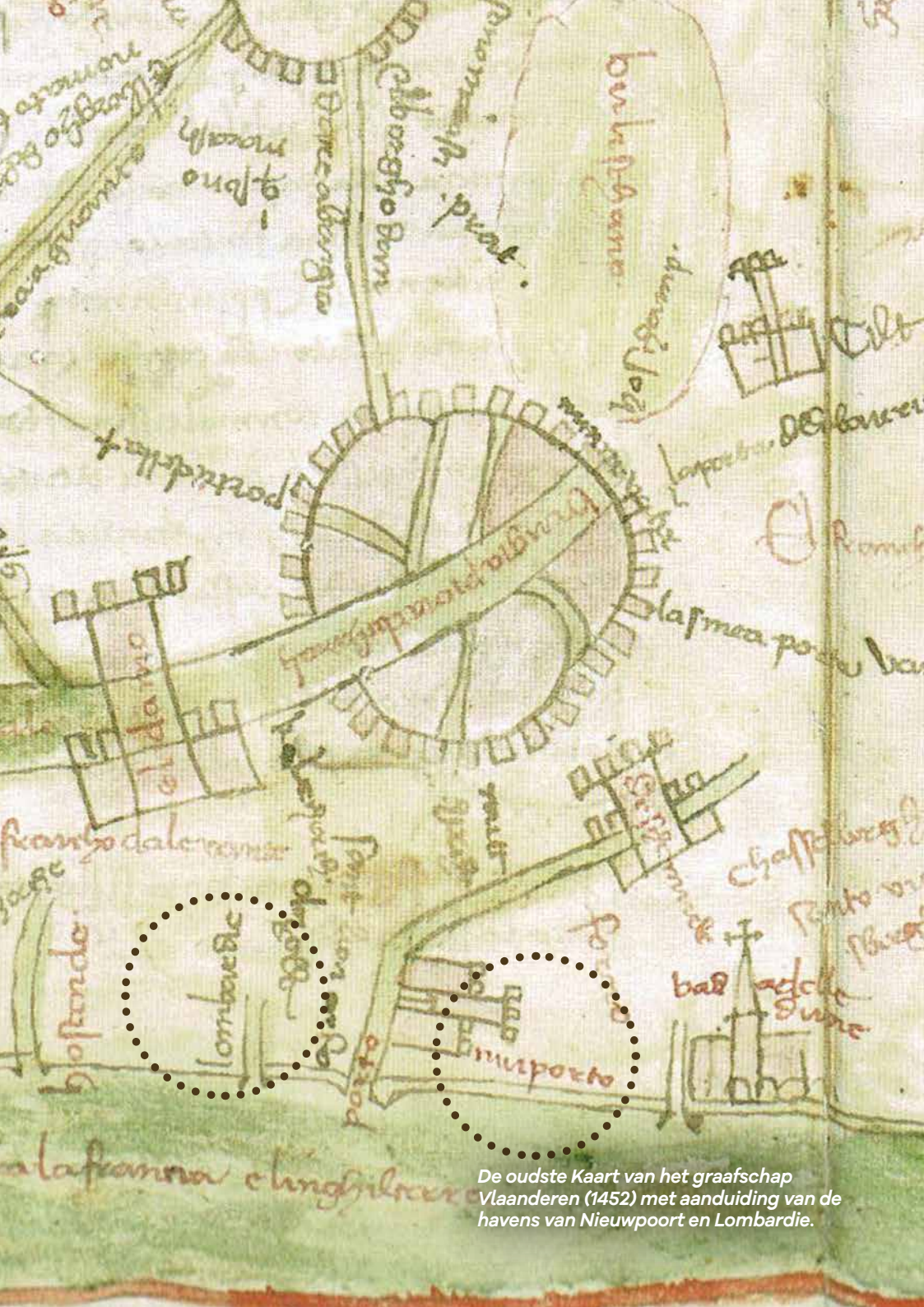

Kanunnik W.F. Tanghe verwoordt het in 1864 als volgt in zijn parochieboeken:

De voornaemste bezigheden en kostwiningen der ingezetenen bestaen in het vischen en hovenieren. De groensels van Lombardzijde zijn verre en naer bekend. Het zyn de Lombardydenaers, die, ten grooten deele, de groenselmarkten van Oostende, Nieupoort, Veurne en Dixmude voorzien. Ook sparen zy noch moeite noch arbeid zoodat de neerstigheid en werkzaemheid hun als ingeboren zyn.

Pieter Van der Beke, Kaart van het Graafschap Vlaanderen, 1538, fragment met de afbeelding van de havensteden Lombardsijde en Nieuwpoort

De oudste Kaart van het graafschap Vlaanderen (1452) met aanduiding van de havens van Nieuwpoort en Lombardie.

Bibliografie:

Casaer, L., Nieuwpoort als zeehaven. Havenhydrologie in de 13de eeuw, Nieuwpoortse Archiefkrant, 1, 2, 2009, p.2-3.

Dauchy, S., De stad Lombardside vs. De Sint-Pietersabdij van Oudenburg. Een beroep aan het parlement van Parijs in 1470, Graningate, 8, 1988, p.98-110.

De Beaucourt de Noortvelde, Nieuport, Livre IV, Etat cadastral de 1313, Documents historiques, deel II, Oostende, 1904, p.111-166.

Degryse, R., Stichting van Lombardside, Biekorf, 46, 1940, p.89-92.

Degryse, R., Vlaamse kolenschepen en Schonense kaakharing te Newcastle upon Tyne (1377-1391), Handelingen Genootschap Geschiedenis, CXX, 1983, p.157-188.

Degryse, R., De vroegste geschiedenis van Nieuwpoort. een havenstad en omgeving in Westelijk Vlaanderen tot 1386, Nieuwpoort, 1994. (vooral p. 101 en vlg.)

Koksijde, Lombardside...en de andere 'ides', De Grote Rede, 24, 2009.

Loppens, K., De oorsprong van Lombardie en het Charter van 1274, Biekorf, 45, 1939, p.303-306

Tanghe, W.F., parochieboeken, 1864

Verhulst, A. & de Hemptinne, T., 1999. Twee oorkonden van graaf Filips van de Elzas voor de Sint-Pietersabdij van Oudenburg in verband met de inpoldering van de IJzermondung (1173), Bulletin de la Commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique, T.165/3-4, p.169-183.

Brussel, Algemeen Rijksarchief

Zegelverzameling nrs.19476-19477.

Fonds Kaarten en Plannen, nr.1585 en nr.6059

Gent, Rijksarchief

Fonds kaarten en Plannen, nr.1369

COLOFON

Redactie:
Johan Termote

In samenwerking met
cultuurdienst Middelkerke

Historische tekeningen:
Yannick De Smet

Druk: Pattyn

v.u. Jean-Marie Dedecker -
Jurgen Vergauwe,
Spermaliestraat 1, Middelkerke

Uitgave ter gelegenheid van de tentoonstelling
'Stad Lombardie, middeleeuwse vissershaven'
Onze-Lieve-Vrouw Visitatatiekerk, Lombardside,
juni-september 2022.

cultuurstek.be